

Socialdepartementet

Remissvar över betänkandet Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40)

S2023/02794

Institutet för mänskliga rättigheter (institutet) yttrar sig över betänkandet **Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40)**. Yttrandet sker inom ramen för institutets uppgift att främja säkerställandet av de mänskliga rättigheterna i Sverige, med utgångspunkt i våra grundlagar och för Sverige folkrättsligt bindande förpliktelser inom området mänskliga rättigheter. Institutet har även en särskild roll som oberoende nationell mekanism enligt artikel 33.2 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (funktionsrättskonventionen).

Institutet yttrar sig över förslagen i betänkandet generellt utifrån ett människorätts- och rättsstatsperspektiv, men också med beaktande av vad förslagen får för konsekvenser för institutet som en oberoende institution för mänskliga rättigheter.

Sammanfattning

Institutet finner att det är positivt att utredningen tydligt tagit in barnens erfarenheter i arbetet och tillstyrker förslagen om att Sverige ska ratificera det tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen, förslagen om att stärka barnets möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen i svensk lagstiftning samt möjligheterna att staten bidrar till att etablera barnombud inom civilsamhällesorganisationer. I korthet bedöms att förslagen bidrar till att stärka möjligheterna för barn att utkräva sina rättigheter, få

information, kunna klaga och få stöd av personer som är oberoende från det allmänna, föräldrar och andra rättsliga företrädare.

Institutet anser att utredningar om utkrävbarhet av rättigheter kan behövas på fler områden som exempelvis i relation till barns och vuxnas rätt enligt funktionsrättskonventionen, samt huruvida Sverige bör ratificera tilläggsprotokollet till den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter om en individuell klagorätt.

Synpunkter på vissa förslag och bedömningar

Institutet tillstyrker ratificering av det tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen (7 kap.)

Sverige har anslutit sig till samtliga protokoll som ger individuell klagorätt i relation till FN-konventioner förutom barnkonventionen och den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Det är positivt att utredningen lyft både för- och nackdelar med förslaget att Sverige ska ratificera det tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen. Några viktiga fördelar är att en ratificering av protokollet ger barn en yttersta möjlighet att få rättighetsfrågor prövade, vilket även bidrar till att synliggöra brister, öka kunskapen i samhället och kan bidra till att öka möjligheterna för samhället att säkerställa barnets rättigheter. Genom att ratificera protokollet bidrar Sverige till att öka legitimiteten hos barnrättskommittén och FN-systemet. Det är viktigt att kommittén får arbeta oberoende och utveckla barns rättigheter progressivt och dynamiskt utifrån innehållet i barnkonventionen samt det mandat som kommittén har enligt artikel 43 barnkonventionen.

Sverige fick en återkommande rekommendation från barnrättskommittén 2023 om att tillträda tilläggsprotokollet om en individuell klagorätt för att ytterligare stärka fullgörandet av barnets rättigheter.¹ Institutet bedömer sammantaget att det skulle stärka barnets rättigheter om Sverige ratificerade protokollet och tillstyrker därför förslaget.

¹ CRC/C/SWE/CO/6-7 p. 48.

Institutet tillstyrker förslagen om bättre utkrävbarhet i Sverige (8-11 kap.)

Det läggs flera detaljerade förslag om förändringar i svensk rätt för att förbättra tillgången till information för barnet, möjligheten för barn att framföra sina åsikter och klaga i olika situationer samt utkräva sina rättigheter. Institutet välkomnar förslagets huvudsakliga inriktning och att utredningen tydligt tagit in barns röster i utredningen i denna del. Det är även logiskt att möjligheterna för barn att föra talan om rättigheter stärks eftersom förslaget att ratificera tilläggsprotokoll 3 till barnkonventionen bygger på att det ska finnas nationella vägar för att kräva ut sina rättigheter.

Utredningen har däremot inte föreslagit någon lösning på frågan om företrädare för barn utan vårdnadshavare som ansöker om uppehållstillstånd från utlandet. Situationen för vissa barn som får sina ansökningar avvisade kan svårligen anses utgöra en tillfredsställande ordning. Frågan bör utredas vidare.

En viss problematik finns i att ett offentligt biträde som ska föra talan för barnet även kan vara dess ställföreträdare. Institutet har i dagsläget inte ett bättre förslag än de som lämnas i betänkandet, men vill påminna om att uttalande i allmän kommentar nr. 12 till barnkonventionen:

”37.The representative must be aware that she or he represents exclusively the interests of the child and not the interests of other persons (parent(s)), institutions or bodies (e.g. residential home, administration or society). Codes of conduct should be developed for representatives who are appointed to represent the child’s views.”

Institutet ställer sig positivt till utredningens bedömning om att vidare utreda frågan om huruvida tingsrätt i vissa fall kan förordna ett juridiskt biträde till barn i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Det finner stöd i rekommendation från barnrättskommittén 2023.² Institutet ställer sig även positivt till bedömningen att möjligheterna att förordna en tillfällig företrädare för barn vid intressekonflikter mellan barn och vårdnadshavare bör utredas samt att det behövs en samlad översyn av vissa frågor som rör barns

² CRC/C/SWE/CO/6-7 p. 28.

processbehörighet och rätten att komma till tals. Båda förslagen går i linje med rätten att föra fram sin åsikt och att få göra det på ett oberoende sätt i förhållande till exempelvis föräldrar eller annan rättslig företrädare.

Institutet delar uppfattningen om att det skulle behövas en översikt av barnets ställning inom hälso- och sjukvård vad gäller exempelvis klagomålsvägarna som patientnämnden och Inspektionen för vård och omsorg samt i fråga om när en vårdnadshavare ska samtycka till vård och när ett sådant beslut kan fattas av barnet själv (se 10.5.5 i betänkandet).

Institutet noterar att det i direktiven till utredningen varit tydligt att det i uppdraget inte ingick att lämna förslag om att införa nya skadeståndsbestämmelser. Institutet finner denna begränsning olycklig eftersom det kan utgöra en viktig ventil för att säkerställa utkrävbarhet om det går att väcka talan om skadestånd grundat på en rättighetsöverträdelse i likhet med 3 kap. 4 § skadeståndslagen (1972:207) för överträdelser av Europakonventionen eller 2 kap. regeringsformen (1974:152).

Institutet tillstyrker statlig finansiering av oberoende barnombud i civilsamhället (12 kap.)

Institutet för mänskliga rättigheter bedömer att förslaget om statlig finansiering av civilsamhällesorganisationer för att tillhandahålla oberoende barnombud i försöksverksamhet i stort är väl avvägda och tillstyrker förslagen. Det är viktigt att verksamheten inte överregleras och indirekt tar offentligt ansvar. Vidare är det viktigt att barnombuden får förutsättningar att arbeta brett och självständigt med stor lyhördhet för det barnen tar upp. Institutet bedömer att oberoende barnombud kan bidra till att underlätta för barn att få information, klaga och föra fram sin åsikt genom att vara en fråga föräldrar, rättsliga företrädare och olika verksamheter i samhället oberoende funktion som kompletterar deras roller.³ Benämningen av funktionen som oberoende barnombud bör revideras

³ Se rekommendationer till Sverige CRC/C/SWE/CO/6-7 p. 12. (c) "Simplify procedures for filing a complaint under existing mechanisms, and ensure that all children are aware of their right to file a complaint and receive the necessary support" och uttalanden i allmänna kommentaren nr 12 p. 46 och utkast till allmän kommentar 27: "4. Children should be enabled to access relevant information and effective remedies to claim their rights, including through, child rights education, counselling or advice, and support from community-based advisors, national human rights institutions, as well as legal, para-legal and other services."

eftersom det finns en tydlig risk för sammanblandning med Barnombudsmannen.

Ärendets handläggning

Detta remissvar har beslutats av direktören Fredrik Malmberg och föredragits av utredaren Ola Linder. I den slutliga beredningen har även ställföreträdande direktör Charlotte Palmstierna deltagit.

Fredrik Malmberg
Direktör